

Räägime Lastest logiraamat haridusasutusele (õpetajale). 5–12-aastane laps.

Tytti Solantaus
2023

Funded by
the European Union

SISUKORD

RÄÄGIME LASTEST (RL) VESTLUS

Tervituskiri

Vestlus lapse igapäevaelust

Tegevusplaan

Räägime Lastest võrgustikukohtumine

LISA 1

Lapse heaolu ja arengut toetavad tegurid kodus ja lastehoius.

LISA 2

Mis on tugevused ja haavatavused?

Logiraamatus kasutame sõna *lapsevanem* mõeldes vanemaid ja teisi vanemlikus rollis olevaid hooldajaid, olenemata nende bioloogilisest-, sotsiaalsest- või õiguslikust taustast. *Laps* tähistab vestluse keskmeks olevat last. Vestlustes ja võimaluse korral ka elektroonilises logiraamatus soovitame siiski kasutada lapse nime.

Täname kõiki peresid, lastehoiu spetsialiste ja koostööpartnereid, kes andsid kommentaare ja tagasisidet logiraamatu varasematele versioonidele ning andsid oma panuse sellesse väljaandesse. Täiendava tagasiside ja kommentaarid saab esitada Tytti Solantausele (tytti.solantaus@gmail.com).

Soojad tänusõnad Brad Morganile ja Nitsa Portokallasele Emerging Mindsist Austraalias, kes aitasid autorit inglise keelega ning kohandasid logiraamatut rahvusvaheliseks kasutamiseks. Pärast seda on tekstis tehtud mõningaid muudatusi ja täiendusi ning autor võtab endale täieliku vastutuse võimalike kohmakuste ja grammatiliste vigade eest ingliskeelses tõlkes.

Tänan Soome Kultuurifondi, kelle Eminentia stipendiumi pälvis Tytti Solantaus.

Räägime Lastest logiraamat © Tytti Solantaus

Räägime Lastest logiraamatu võrgustikukohtumine © Mika Niemelä ja Tytti Solantaus

Logiraamatule tuleks viidata järgmiselt: Solantaus T. (2023) Räägime Lastest logiraamat haridusasutusele (õpetajale). 5 – 12-aastane laps. Turu Ülikool / INVEST

TERVITUSKIRI LAPSEVANEMALE

Hea lapsevanem!

Sind on kutsutud Räägime Lastest (RL) lähenemisel põhinevale vestlusele, mis keskendub sinu lapse heaolule. **Tere tulemast!** Siin on lähenemisviisi lühiülevaade, mis loodetavasti vastab sinu küsimustele selle kohta, mis sind ees ootab.

Mis on Räägime Lastest eesmärk? RL töötati välja selleks, et aidata lapsevanematel ja spetsialistidel üheskoos ja last kaasavalt toetada tema heaolu, õppimist ja arengut. RL vestlus aitab luua ühise mõistmise last puudutavate teemade kohta nii kodus kui ka koolis. Ühise mõistmise pinnalt lepitakse kokku ka edasised tegevused. **Eesmärk on aidata kaasa lapse igapäevaelule, soodustada tema heaolu, õppimist ja arengut, ning luua toetav koostöö lapsevanemate, lapse ja kooli/lastehoiu personali vahel.**

Kuidas Räägime Lastest lähenemisviis toimib?

Alustame praktilise osaga: RL koosneb ühest või kahest vestlusest ning plaanist, mida edasi teha. Kui tegevusplaani elluviimiseks on vajalik, korraldatakse ka RL-i võrgustikukohtumine. Võrgustikukohtumine tähendab, et isikud, kelle kohalolu lapsevanem oluliseks peab, saavad kokku ning uurivad võimalusi lapse toetamiseks. Lapse osalemise otsustavad vanemad ja laps. Lapsi tuleb kohelda võrdsete vestluskaaslastena. Vanemad saavad ka kodus logiraamatu küsimusi arutada ning noore mõtted vestlusele tuua.

RL vestlus keskendub lapse igapäevaelule, sest argisuhtlus, -kohtumised ja -rutiin on lapse heaolu seisukohast olulised. Lapsevanematel ja õpetajatel on lapse ees erinevad kohustused ning lapsega erinevad igapäevakogemused. Kui neid jagatakse ning ka laps oma panuse annab, võidavad sellest kõik.

Vestluse käigus selgitavad osalejad välja tugevused ja haavatavused, mis seonduvad lapse eluga kodus, lastehoius ja vabal ajal. Kõigi kogemustesse suhtutakse austusega. See võimaldab väärtustada tugevusi ning leida lahendused haavatavustele.

Igal lapsel, kodul ja lastehoiul on tugevaid külgi, mida nad ei pruugi näha ega hinnata.

Räägime Lastest lähenemisviis on abivahend, mis aitab kodul ja lastehoiul koostööd teha. Samuti loodame, et RL aitab lapsevanematel ja õpetajatel hinnata ka kõige väiksemaid asju, mida nad tavalisel päeval lapsega koos teevad.

Loodan, et sind ootavad ees huvitavad ja inspireerivad vestlused. Hakkame siis pihta!

Parimate soovidega,

tytti Solantaus

Tytti Solantaus, Turu Ülikool / INVEST, lastepsühhiaater, külalisteadlane ja emeriitprofessor
tytti.solantaus@utu.fi; tytti.solantaus@gmail.com

RÄÄGIME LASTEST (RL) VESTLUS

Tervitussõnad ja osalejate tutvustamine

Lühiülevaade RL eesmärkidest ja sellest, mida vestluselt oodata

Konfidentsiaalsus ning kuidas vestlust vajadusel lastehoiu dokumentides kajastada

Logiraamat ja selle kasutamine

Logiraamat sisaldab vestluse raamistikku ja teemasid. Logiraamat on vahend, mille abil saab selgitada välja ja arutada lapsega seonduvaid tugevusi ja haavatavusi nii kodus kui lastehoius. Vestluse põhjal koostatakse tegevusplaani. **Logiraamat ei ole hindamisvahend ega ankeet, mida pead täitma.** Räägime Lastest **ei ole** mõeldud selleks, et hinnata lapsevanema(te) või lastehoiu spetsialistide suhtlemisoskust ja -kvaliteeti. Lähenemise eesmärk on mõista lapse igapäevakogemusi. Kui laps osaleb vestluses, tuleb teda kohelda täieõigusliku vestluskaaslasena.

Lapsevanemad saavad logiraamatu endale ning võivad sinna märkmeid teha. Logiraamatu võib julgelt koju kaasa võtta, et arutletud teema uuesti läbi vaadata ning sellest kodus vestelda. Eriti kasulik oleks, kui räägiksite kodus planeeritud tegevustest ning sellest, kuidas kogu pere saab neis kaasa lüüa. Lastehoiu heaolu ja arengut toetavad tegurid on loetletud lisa 1.

Tugevused ja haavatavused (vt ka Lisa 2)

Tugevus: valdkond pereelus või kodust väljas (lastehoid, kool, vaba aja veetmise keskkond), kus lapsel läheb hästi. Sealhulgas on igapäevased tegevused nagu koos veedetud aeg sõprade ja kogukonnaga.

Haavatavus: valdkond pereelus või kodust väljas (lastehoid, kool, vaba aja veetmise keskkond), mis võib tekitada lapsele probleeme, kui midagi ette ei võeta, või mis on juba murettekitav ning vajaks lisatähelepanu ja -hoolt.

Näidisolukord osalejatega arutamiseks

Häbelik noor elavas ja valjus klassiruumis (või mõni muu näide):

Noor on väga üksildane ja teda ei võeta seltskonda. Selles kontekstis on häbelikkus haavatav koht.

Tegevusplaan: lapsevanemad ja õpetaja aitavad noorel lõimuda ning õpetaja aitab koolikaaslastel õppida aktsepteerima kedagi, kes on erinev. Mõnes muus keskkonnas võib häbelikkus olla ka tugevus.

Alkoholiprobleemiga ema viib lapse lastehoidu (või mõni muu näide)

Tugevas pohmellis ema toob lapse lasteaeda ja töötajad mõistavad selle hukka. Üldiselt läheb lapsel hästi. Tugevus: ema toob lapse lasteaeda hoolimata sellest, et ta võib oma mainet kahjustada. Ta on

kindel, et lapsel on parem lasteaia teiste lastega mängida kui end halvasti tundva emaga kodus olla.

VESTLUS LAPSE IGAPÄEVAELUST

1. Lühike sissejuhatav vestlus

- **Pereliikmetele:** kas soovid jagada midagi enda ja oma pere kohta (küsimus ka lapsele)?
Mida tundsid vestlusele tulles?
- **Kooli/lastehoiu spetsialistile:** kas soovid rääkida midagi endast ja/või koolist, lastehoiust?
Mida tundsid vestlusele tulles?
Kas laps soovib midagi öelda?
- **Lapsele:** kas soovid midagi enda kohta jagada?
Näiteks mida sulle meeldib teha? Mis sind naerma ajab?
Mida tundsid vestlusele tulles?
Teistele: kuidas sa last kirjeldaksid?
(Juhi vestlus järgmise teema juurde.)

LAPS

1. Lapse uudishimu ja huvi uute asjade ja õppimise vastu

Arutage, mis last huvitab ja millest ta tahaks rohkem teada saada. See võib olla näiteks lugude väljamõtlemine, näidendite tegemine, arvutimängud ja nende loomine sõpradega või looduse uurimine. Kuidas sellele tavaliselt reageerid?

Näited tugevustest: laps on uudishimulik ja esitab küsimusi; laps tahab innukalt õppida; laps loob ideid, lugusid, kunsti, mängu; lastehoiul/koolil on olemas vajalikud vahendid; täiskasvanutele meeldib lapsega mõtteid jagada ja tegevustes osaleda.

Näited haavatavustest: laps näitab vähest huvi uute asjade ja õppimise vastu; lastehoiul/koolil on piiratud vahendid loominguliseks tegevuseks; lapsel on sageli igav, ta on rahutu; lapse juttudes korduvad probleemsed teemad; täiskasvanutel on keeruline last julgustada.

Laps

Lapsevanemad

Õpetaja

Tugevus ☐ Haavatavus ☐

Tugevus ☐ Haavatavus ☐

Tugevus ☐ Haavatavus ☐

2. Lapse heaolu ja tervis

Vestleme lapse heaolust ja tervisest, meeleolust ja energiast.

Lapselt võib näiteks küsida: Kuidas sul läheb, kas sul on hästi läinud? Mis paneb sind end hästi tundma? Mis paneb sind end halvasti tundma? Kui last ei ole kohal, kas täiskasvanud sooviksid vastata?

Laps

Lapsevanem(ad)

Õpetaja

Tugevus ☐ Haavatavus ☐

Tugevus ☐ Haavatavus ☐

Tugevus ☐ Haavatavus ☐

Näited tugevustest: laps on enamasti energiline ja heas tujus, kuigi päevad võivad erineda; laps on oma tunnete suhtes avatud; last toetatakse, kui tal pole kodus või lastehoius/koolis kõige parem päev; võimalike tervise- või õpiprobleemide jaoks on olemas tugi.

Näited haavatavustest: lapsel on tihti halb tuju; laps on sageli väsinud, kurb või hirmul; laps on ärrituv või trotslik; lapsel on ettearvamatud tujumuutused; laps kasutab enesehävituslikke väljendeid; lapsel on tervise- või õpiprobleemid, kuid ta ei saa piisavalt tuge; mõnikord ei tea täiskasvanud, kuidas lapsega suhelda.

3. Mured lapse pärast

Kas sa oled tundnud lapse pärast muret? Kas räägiksid sellest lähemalt?

Lapsele: Mis sa arvad, kas sul on olnud muresid selle pärast, kuidas asjad sinu elus lähevad?

Kuidas sa ennast tunned?

Kas sa oled abi otsinud ja saanud?

Kust?

Laps

Lapsevanem(ad)

Õpetaja

Tugevus	☐	Haavatavus	☐
Tugevus	☐	Haavatavus	☐
Tugevus		Haavatavus	

LAPS JA LASTEHOID/KOOL

1. Koolitee alustamine

Kui laps alustab kooliteed, on see suur samm nii lapsele kui ka vanematele. Laps astub täiesti uude keskkonda ning saab isegi uue identiteedi – ta on nüüd õpilane. Lapselt eeldatakse, et ta hakkab järk-järgult ilma lapsevanema(eta hakkama saama. Kooli sisseelamine võib võtta mõned aastad.

Kuidas on see läinud sinu ja lapse jaoks?

Laps

Lapsevanem(ad)

Õpetaja

Tugevus	☐	Haavatavus	☐
Tugevus	☐	Haavatavus	☐
Tugevus		Haavatavus	

2. Osalemine ja kuuluvustunne lastehoius/koolis

Arutage, kuidas laps ennast lastehoiu/kooli suhtes tunneb. Kas õpetajad ja kaaslased austavad ja aktsepteerivad last sellisena nagu ta on? Kas laps tunneb, et on osa oma rühmast/klassist? Kas laps on pühendunud õppimisele ja kodutööde tegemisele? Kas laps annab oma panuse lastehoius/koolis toimuvatesse tegevustesse?

Näited tugevustest: laps naudib lastehoius/koolis käimist; laps tunneb, et eakaaslased ja õpetajad aktsepteerivad ja austavad teda; laps osaleb erinevates tegevustes või talle meeldib neid jälgida; laps võtab rühmatöödest/tundidest osa; laps hoolitseb, et kodutööd oleksid tehtud; lastehoiu/kooli vaim toetab positiivset õhkkonda, õppimist ja teistest hoolimist.

Näited haavatavustest: lapsele ei meeldi lastehoius/koolis käia; laps käitub ja tunneb end kõrvalseisjana; laps tunneb, et eakaaslased ei võta teda omaks; laps tunneb, et täiskasvanud ei toeta teda; laps puudub sageli lastehoiust/koolist; laps jätab kodutöö tegemata; lastehoiu/kooli õhkkond on lodev ega pühendu madalamate hinnetega õpilaste toetamisele.

Laps

Lapsevanem(ad)

Õpetaja

Tugevus ☐Haavatavus ☐Tugevus ☐Haavatavus ☐

Tugevus

Haavatavus

Lapse vähene osalus lastehoius/koolis võib olla tingitud paljudest teguritest, millest kolm levinumat on järgmised:

1. Laps on teistsugune õppija, tal on õpiraskusi või ta on klassikaaslastest andekam.
2. Rühmas/klassis esineb diskrimineerimist ja kiusamist või on laps selle sihtmärk.
3. Kodul ja lastehoiul/koolil on erinevad vaated laste kasvatamisele, lastehoiule/koolile ja lastehoiu/kooli eesmärkidele.

3. Õppimine ja õpitulemused

Näited tugevustest: laps naudib õppimist; laps saab hakkama rühmatöodes/tundides ja kodutöödega; laps saab vajadusel tuge; lapse saavutused on kooskõlas tema võimetega; laps saab kodus ja lastehoius/koolis positiivset tagasisidet.

Näited haavatavustest: laps ei ole huvitatud õppimisest; laps keeldub ülesannete ja kodutööde tegemisest; laps teeb edu saavutamiseks äärmuslikke jõupingutusi; lapsel puudub tugi või ei tundu sellest kasu olevat; lapse saavutused on alla tema võimete; lapsel on igav või tal pole piisavalt proovikive; laps tunneb end abituna, on stressis või ahastuses; laps kaotab motivatsiooni; laps saab negatiivset tagasisidet.

Laps

Lapsevanem(ad)

Õpetaja

Tugevus ☐Haavatavus ☐Tugevus ☐Haavatavus ☐

Tugevus

Haavatavus

Kui õppemeetodid ja -tugi ei ole kooskõlas lapse vajaduste ja õppimisviisidega, arutage vajalikke meetmeid tegevusplaanis. Võib juhtuda, et lapse võimeid ei arendata piisavalt – olgu laps siis õpi- või muude raskustega (nt vaimse tervise küsimused) või erakordselt andekas.

4. Tugiisik lastehoius/koolis

Lapsele: Kas lastehoius/koolis on täiskasvanuid, kelle poole saab vajadusel pöörduda?

Laps

Lapsevanemad

Õpetaja

Tugevus ☐Haavatavus ☐Tugevus ☐Haavatavus ☐

Tugevus

Haavatavus

KODU JA LASTEHOIU/KOOLI KOOSTÖÖ

1. Igapäevased tegevused kodus ja lastehoius/koolis

Järgnev vestlus puudutab igapäevaseid tegevusi, mis leiavad aset nii kodus kui ka lastehoius/koolis. Igapäevastele tegevustele ei pöörata palju tähelepanu, ehkki just need toimingud moodustavad argielu selgroo. Igapäevased tegevused on iga päev uued. Kui oleme õnnelikud ja täies elujõus, teeme argitegevusi naeratusega. Kui oleme stressis, tulevad pinge ja ärrituvus peaaegu kohe esile ka igapäevategevustes ja neid ümbritsevas õhkkonnas. Seda nii kodu, lastehoiu/kooli, täiskasvanute kui ka laste puhul. Igapäevased tegevused on olulised meile kõigile.

Koduga seotud teemades peegelduvad asjaolud, millel on mõju ka lapse päevale. Sama teema võib olla ühes keskkonnas haavatavus ja teises tugevus. Kui laps ja täiskasvanud ei nõustu üksteisega, märkige mõlemad arvamused.

Kuidas kulgevad igapäevased tegevused kodus ja lastehoius/koolis?

Kas need lähevad enamasti sujuvalt või tekitavad mõned ka lahkarmamusi või konflikte?

	Kodu	Lastehoid/Kool
Kodust lahkumine ja lastehoidu/kooli minek	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Riietusega seotud probleemid	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Söömine ja söögiajad	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Koolitunnid/rühmatööd	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Üleminek ühelt tegevuselt järgmisele	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Mäng, kehaline aktiivsus ja tegevused vabas õhus	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Rahaga seotud küsimused	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Lastehoiust/koolist lahkumine ja kojutulek	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Ekraaniaeg, sotsiaalmeedia	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Ööpäevarütm, piisav uni ja puhkus	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐

2. Lapse mõistmine kodus ja lastehoius/koolis

Lapse üldise olukorra mõistmine aitab lapsevanematel ja õpetajatel lapsega parimal võimalikul viisil suhelda. Tegevusplaani osas kaalutakse võimalikke tegevusi ning lepitakse neis kokku.

a) Kas lastehoius/koolis on midagi, mis võib mõjutada lapse heaolu ning mida lapsevanem ja õpetajad peaksid lapsega suheldes arvestama?

Näiteks korratu rühm/klass, kiusamine, mitmed asendusõpetajad, töövahendite puudumine (nt kaugõppeks), stressi ja kurnatuse õhkkond õpetajate seas jne.

Õpetaja

Tugevus ☐Haavatavus ☐

Laps

Tugevus ☐Haavatavus ☐

Lapsevanemad

Tugevus

Haavatavus

b) Kas väljaspool lastehoidu/kooli on lapse elus midagi, mida lapsevanem ja õpetajad peaksid lapsega suheldes arvestama?

Näiteks kiusamine väljaspool lastehoidu/kooli/internetis, töövahendite või rahuliku ruumi puudumine kodutööde/distantsõppe jaoks, lapsevanema(te) ja pere stressirohke olukord, kurnatuse õhkkond kodus jne.

Lapsevanemad

Tugevus ☐Haavatavus ☐

Laps

Tugevus ☐Haavatavus ☐

Õpetaja

Tugevus

Haavatavus

Kuidas nende probleemide ühine arutamine sinu jaoks läks? Kas see aitas sind või oli võib-olla ka ebamugav?

3. Kuidas suhtud koostöösse ja suhtlemisse küsimustes, mis on seotud sinu või lapsega?

Laps

Tugevus ☐Haavatavus ☐

Lapsevanemad

Tugevus ☐Haavatavus ☐

Õpetaja

Tugevus

Haavatavus

4. Kuidas suhtud koostöösse ja suhtlemisse üldisemates kodu ja kooli puudutavates küsimustes?

Laps

Tugevus ☐Haavatavus ☐

Lapsevanem(ad)

Tugevus

Haavatavus

Õpetaja

Tugevus

Haavatavus

LAPS JA SOTSIAALNE ELU

Selles vestluses räägime sotsiaalsetest olukordadest ja kokkupuudetest. Kõigepealt keskendume lapse sõpradele ja isiklikele tegevustele ning seejärel sotsiaalsetele olukordadele ja suhtlusele üldiselt. Kolmas teema puudutab erimeelsusi ja konflikte. Need teemad on omavahel seotud ning neid võib arutada nii, kuidas osalejatele mugavam on.

1. Lapse huvid, sõbrad ja tegevused

Lapselt võib näiteks küsida: kas soovid natuke kirjeldada, mida sulle meeldib vabal ajal teha?

Näited tugevustest: lapsel on meelepärased sõbrad; lapsel on huvid või hovid; laps eelistab olla üksi või ühe sõbraga; laps aitab ja lohutab sõpra, kellel on mure, ning see on vastastikune; täiskasvanud on huvitatud lapse sõpradest ja asukohast.

Näited haavatavustest: Laps tunneb end üksildasena; lapsel puuduvad lähedased sõbrad; lapsel on vähe huvisid/hobisid või puuduvad tal võimalused neis osaleda; täiskasvanud on mures liigse ekraaniaja või ebatervisliku sisu pärast; täiskasvanud on mures probleemsete tegevuste pärast teatud kaaslastega (tubaka, alkoholi, narkootikumide tarvitamine; teiste kiusamine; poodidest näppamine); vanemad tunnevad end lapse toetamisel abituna.

Laps

Lapsevanem(ad)

Õpetaja

Tugevus

☐

Haavatavus

☐

Tugevus

☐

Haavatavus

☐

Tugevus

Haavatavus

2. Sotsiaalsed olukorrad laiemas kontekstis, näiteks lastehoius/koolis

Lapselt võib näiteks küsida: kuidas sa üldiselt õpetajate ja teiste õpilastega läbi saad?

Milline on õhkkond lastehoius/ koolis? Kas on lihtne uute inimestega tutvuda ja sõpru leida või on see keeruline? Kas lastehoius/koolis on kiusamist, diskrimineerimist või negatiivseid hoiakuid ja käitumist?

Kas oled sellist käitumist kogenud? Aga mõni sinu sõber? Mida sa sellistes olukordades teed?

Näited tugevustest: suhtlus nii täiskasvanute kui ka lastega on enamasti positiivne; laps on seltskondlik ja aktiivne või eelistab teha asju ise, kuid ei ole teiste poolt tõrjutud; laps on sageli teiste suhtes empaatiline või abivalmis; laps kutsub teisi tegevustega ühinema; laps saab täiskasvanutelt ja eakaaslastelt positiivset tagasisidet; empaatia ja toetus on osa lastehoiu/kooli vaimust.

Näited haavatavustest: laps on sageli üksi; laps jäetakse üksi; laps kogeb diskrimineerimist või kiusamist; laps on alistuv; täiskasvanute sekkumine on valmistanud lapses pettumuse; laps on endassetõmbunud ja isoleeritud; laps tunneb end lastehoius/koolis võõrana; laps suhtub teistesse diskrimineerivalt või kiusab; laps ei reageeri teiste muredele kaastundlikult; õhkkond rühmas või klassis ei ole meeldiv, sest paljud lapsed käituvad tihti ebasõbralikult; laps ühineb teiste ebasõbraliku käitumisega; konfliktid võivad viia verbaalse või füüsilise väärkohtlemiseni; täiskasvanutel on raske olukordi lahendada; laps saab korduvat negatiivset tagasisidet.

Laps

Lapsevanem(ad)

Õpetaja

Tugevus

☐

Haavatavus

☐

Tugevus

☐

Haavatavus

☐

Tugevus

Haavatavus

3. Erimeelsused ja konfliktid kodus, lastehoius/koolis ja sõpradega

Kuidas tekivad erimeelsused ja konfliktid? Kuidas siis käitutakse?

Kas keegi lastest ja/või täiskasvanutest on kaotanud kontrolli ning rünnanud kedagi verbaalselt või füüsiliselt? Kui seda on juhtunud, tee tegevusplaani märke, et meenutada probleemiga tegelemise vajalikkust.

Näited tugevustest: erimeelsused ja konfliktid tekivad aeg-ajalt, kuid lahendatakse enamasti vestluse abil.

Näited haavatavustest: suhetes domineerivad konfliktid; laps on alistuv ja teised hakkavad tema üle domineerima; konfliktide lahendamine on keeruline või ebaõnnestub; konfliktid võivad viia kehalise või vaimse vägivallani (füüsiline rünnak, solvangu, verbaalne väärkohtlemine) konflikti osapoolte poolt (sealhulgas täiskasvanud).

Laps

Lapsevanem(ad)

Õpetaja

Tugevus ☐ Haavatavus ☐

Tugevus ☐ Haavatavus ☐

Tugevus ☐ Haavatavus ☐

Kaks teemat veel enne kui tegevusi planeerima hakkame!

1. Kas oleme midagi unustanud – kas on veel rõõme või muresid, mida me pole puudutanud?

Lapsele: Kas on juhtunud midagi toredat, millest me pole veel rääkinud?

Kas on midagi, mis on juhtunud või mis on sind häirinud, millest me pole veel rääkinud? Olgu asi siis suur või väike.

Lapsevanematele ja õpetajale: mida teie arvate?

Laps

Lapsevanem(ad)

Õpetaja

Rõõm

Tugevus ☐

Tugevus ☐

Tugevus ☐

Mure

Haavatavus ☐

Haavatavus ☐

Haavatavus ☐

2. Eesmärgid ja ideed seoses lapse kasvatamisega kodus ja lastehoius/koolis

Kodu ja lastehoiu/kooli ideed ja eesmärgid lapse kasvatamisest tõenäoliselt erinevad teineteisest. Näiteks lastehoius/koolis on olulisteks eesmärkideks õpioskused ja sotsiaal-emotsionaalsed oskused, eriti klassiruumis ja rühmades. Lastel endil võivad olla nendes küsimustes väga erinevad seisukohad. Selles väga olulises vestluses võivad esile kerkida nende endi eesmärgid ja mõtted ning erinev kultuuritaust.

Näited tugevustest: eesmärgid ja mõtted on sarnased või täiendavad teineteist; eesmärkides ja mõtetes esineb erinevusi, kuid need ei ole omavahel vastuolus.

Näited haavatavustest: mõned või kõik eesmärgid ja mõtted on omavahel vastuolus.

Laps

Lapsevanem(ad)

Õpetaja

Tugevus ☐ Haavatavus ☐

Tugevus ☐ Haavatavus ☐

Tugevus ☐ Haavatavus ☐

TEGEVUSPLAAN

Millistele tugevustele ja haavatavustele soovid tegevusplaanis keskenduda ja miks?

Kavandage täpsed ja konkreetsed tegevused, lähtudes osalejate võimalustest ja vahenditest ning spetsialisti tööülesannetest. Abimaterjalina kasutage **Lisa 1, mis räägib lapse heaolu ja arengut toetavatest teguritest**. Samuti kaaluge, kas vaja on lisaressursse ning kas kokku tuleks leppida võrgustikukohtumine.

Tugevuste suhtes lepivad pooled kokku järgmises tegevusplaanis:

Kodus
Koolis/lastehoius
Vabal ajal
Lisaressursid? Milleks ja kellelt?

Haavatavuste suhtes lepivad pooled kokku järgmises tegevusplaanis.

Kodus
Koolis/lastehoius
Vabal ajal
Lisaressursid? Milleks ja kellelt?

Kui võrgustikukohtumist pole vaja korraldada, jätkake lõiguga „Kohtumise lõpetamine“.

Kui võrgustikukohtumine on vajalik, hakake seda planeerima ning naaske pärast lõiku „Kohtumise lõpetamine“.

KOHTUMISE LÕPETAMINE

Kuidas läks sinu jaoks tegevusplaani ühine koostamine?

Mida arvad RL-st tervikuna?

Kas see on olnud sulle abiks (küsimus lapsevanema(te)le, lapsele, õpetajale)? Kuidas?

Kas esile kerkis midagi probleemset, millest soovid rääkida?

Igas koostöös leidub asju, mis lähevad ludinal, ning asju, mis on keerulisemad. Mõnest probleemist on lihtne rääkida, teisest jällegi raskem.

Autori soovitus: arutasite mitmeid erinevaid teemasid ning teil ei olnud aega kõigil põhjalikult peatuda. Soovin, et kui tahate midagi edasi arutada, prooviksite seda teha või looksite võimaluse vestluse jätkamiseks. Loodame, et RL on hüppelaud huvitavatele vestlustele lapsevanemate, laste ja õpetajate vahel.

Pea meeles: RL lähenemist võib korrata igal ajal, eriti kui perekonnas, lastehoius/koolis või sõprussuhetes toimuvad muutused, mis võivad lapse heaolu ohustada. Initsiatiiv võib tulla õpetajalt, lapsevanemalt ja loomulikult ka lapselt endalt.

Aitäh kõigile!

Planeerime Räägime Lastest võrgustikukohtumist

1. Selgita kohtumise ülesehitust.
2. Osalejad lepivad kokku vestluse teemades, valivad asjakohased tugevused ja haavatavused ning lepivad kokku, kes teemasid tutvustab (sageli lapsevanem(ad), kui nad sellega nõustuvad).
3. Samuti lepitakse kokku, milliseid teemasid pere ei soovi arutada.
4. Osalejad selgitavad välja, millised inimesed võiksid kohtumise eesmärkidele kaasa aidata, ning lepivad kokku nende kutsumises. Pidage meeles ka lapse enda tugiisikuid.
 - a. Valitud tugevused ja haavatavused, vajadusel ka teised teemad
 - b. Kohtumise toimumisaeg, keda kutsutakse ja kes kutsub

Kui last ei ole praegu kohal, kutsuge ta võrgustikukohtumisele. Selgitage lapsele, mida ja miks plaanitakse ning kes kohtumisel osalevad. Paluge lapsel soovitada, kes võiks kohtumisel osaleda. Kui laps ei soovi osaleda või on selleks liiga noor, selgitage talle hiljem, **mida ja miks otsustati ning kaasake ta tegevusplaani elluviimisse kodus, lastehoius/koolis ja vabal ajal**. Samuti saab laps saata vestlusele oma ettepanekud selle kohta, milliseid tegevusi tegevusplaani lisada.

RÄÄGIME LASTEST VÖRGUSTIKUKOHTUMINE

©Mika Niemelä ja Tytti Solantaus

1. Lapsevanem(ad) ja/või lastehoiu spetsialist **tervitavad** osalejaid. Sissejuhatus.
2. Kirjeldage selgelt kohtumise päevakorda ja eesmäärke ning selgitage, kuidas kohtumist ette valmistati.
3. Lapsevanemad või spetsialist kirjeldavad kohtumise ajendeid ja tegevusvaldkondi.
4. Innustage pereliikmeid ja osalejaid vestlema ning pidage meeles kaasata last kui võrdset osalejat. Järgige neid juhiseid:
 - a. Selgitage küsimusi ja seisukohti.
 - b. Pakkuge ideid, kuidas iga punktiga edasi minna.
 - c. Pange ideede põhjal paika konkreetset tegevused ning leppige nendes kokku.
5. Koostage kirjalik kokkuvõte (vormi leiad järgmiselt leheküljelt), kus on kirjas iga osaleja **kokkulepitud tegevused**. Kasutage selleks tahvli või projitseerige kokkuvõtte seinale. Pange kirja, millistes tegevustes osalejad kokku lepivad. Tavaliselt algab plaan teenust osutavatest spetsialistidest, neile järgneb pereliikmete sotsiaalne võrgustik ja seejärel perekond. Nii saab pere planeerida oma tegevusi nii, et need oleksid kooskõlas üldise pingutusega. Kui seda nõutakse, võib järjekorda ka muuta. **Kui perekond sellega nõus on, antakse kokkuvõtte kohtumise lõpus kõigile osalejatele.**
6. **Leppige kokku järelkohtumine.** Soovitame korraldada vähemalt ühe järelkohtumise, et osapooled saaksid väljendada, millised edusammud on toimunud, ja otsustada, kas uus kohtumine on vajalik. Leppige kokku järelkohtumise kuupäev, kellaaeg ja osalejad.
7. **Järelkohtumine järgib ülaltoodud ülesehitust.** Alustage lühikese ülevaatega lapse olukorrast ning rääkige, kas plaanid viidi ellu. Mida kasulikku õppisid tegevusplaani elluviimisel tuleviku jaoks? Kui seda nõutakse, kirjutage uus kokkuvõtte selle kohta, mida osalejad otsustavad järgmisena teha. **Kohtumiste sagedus sõltub üldisest olukorrast. Kui protsess on pikem, moodustavad kohtumised lapse ümber usaldusväärsed tugisambad.**
8. **Kohtumise lõpetamine.**
Kuidas kohtumine osalejate arvates läks?
Pereliikmetele: kas tundsid, et sind mõisteti? Kas said tuge, mida vajasid?

Koosoleku läbiviija teeb kokkuvõtte, jagab seda osalejatega, tänab ning kuulutab kohtumise lõppenuks.

*Kokkuvõtte vorm

Räägime Lastest võrgustikukohtumine:

(kuupäev)

Teemad (nt 1–3)	1. teema: 2. teema: 3. teema:	Järelkohtumise kuupäev
Osalejad	Nõustun tegema järgmist (konkreetne tegevus):	Millal (nt kuupäev, kellaaeg)?

LAPSE HEAOLU JA ARENGUT TOETAVAD TEGURID KODUS JA LASTEHOIUS/KOOLIS.

Peresuhteid iseloomustab hea tahe ja soojus. Iga last väärtustatakse ning peetakse oluliseks pereliikmeks. Võimalusel on perel sugulastega sõbralik kontakt ning ühised tegevused peresõpradega.

1. **Lapsel on meelepärased hovid ja sõbrad.** Tegevused on asjalikud ning pakuvad ka füüsilist koormust ja vabas õhus liikumise võimalust. Lapsel on sõpru ka lastehoius/koolis.
2. **Lapsevanemad hoolivad lapse olukorrast lastehoius/koolis.** Nad huvituvad sellest, kuidas lapse päev möödus, vestlevad kodustest ülesannetest ja sellest, mida laps õpib, nad toetavad last, kui miski tundub raske ning tähistavad lapse saavutusi.
3. **Õpetajate suhe lapsega on positiivne ja toetav.** Laps tunneb, et õpetaja hindab, mõistab ja toetab teda ning on tema käekäigust huvitatud. Lapse saavutusi märgatakse. Raskuste korral võib laps abi küsida, seda saada ning ta tunneb end toetatuna.
4. **Igapäevane elu ja tegevused toimivad võimalikult hästi.** See hõlmab igapäevaseid tegevusi, kohtumisi ja suhtlemist nii kodus ja lastehoius/koolis kui ka lapse enda sotsiaalses keskkonnas. Laps saab positiivset tagasisidet. Laps on reeglitest teadlik ning tal on oma ülesanded, mille üle uhke olla.
5. **Lapse tavaline päev** sisaldab rõõmu ja saavutusi ning hetki, mil laps tunneb end meeldinuna, väärtustatuna ja erilisena. Need tunded põhinevad sellel, kuidas täiskasvanud last vaatavad, nende näoilmetel, žestidel ja hääletoonil ning sellel, kuidas täiskasvanud kuulavad ja vastavad, kui lapsel on midagi öelda. Rolli mängib ka see, kuidas täiskasvanud räägivad lapsest siis, kui teda kohal ei ole. See kehtib nii kodu kui ka lastehoiu/kooli kohta.
6. **Lapse elu mõjutavate probleemide korral** aidatakse lapsel toimuvat mõtestada ja olukorraga toime tulla.
7. **Lapse tundeid, meeleolu ja käitumist mõistetakse.** Kodu ja lastehoid/kool teevad koostööd, et last rasketel aegadel toetada, ning rõõme ja õnnestumisi tähistatakse üheskoos.
8. **Osalus ja kuuluvustunne lastehoius/koolis.** Laps on motiveeritud lastehoidu/kooli minema ning õpetajad ja (klassi)kaaslased väärtustavad teda. Lastehoiu/kooli atmosfäär ja vaim hindavad head tahet ja teiste eest vastutamist.
9. **Isegi kui lapsel on probleeme**, ei tembeldata teda murelapses. Mõistetakse järgmist:
 - a) Kõik probleemid, mis lapsel võivad olla, ei määratle last ega tema tulevikku.
 - b) Negatiivsed märkused mõjutavad lapse kohtlemist, õppimist ja arengut.
 - c) Lapse elus esinevad probleemid ja nendega toimetulek on tingitud erinevate tegurite koosmõjust. Seda on võinud mõjutada ka täiskasvanud.
10. **Lapse vanematest ja perekondlikust taustast** räägitakse lastehoius/koolis lugupidavalt ja soojalt ning samasugust austust näidatakse üles ka kodus õpetajatest rääkides. Laps tunneb, et lastehoius/koolis mõistetakse ja austatakse kõiki erinevusi, mis puudutavad last ennast või tema perekonda. Laps tunneb end nii kodus kui ka lastehoius/koolis turvaliselt ja usaldavalt.
11. **Lapsevanema ja õpetaja vahel on hea koostöö.** Iga laps peab tundma, et täiskasvanud tema elus teevad koostööd ja austavad üksteist. Eriti oluline on see lastele, kellel on raskusi.

Lisa 2

© Tytti Solantaus

Mis on tugevused ja haavatavused?

Õeldakse, et RL vestlustel tuvastatakse tugevused ja haavatavused. Aga mis need on?

1. **Tugevus:** RL lähenemises tähendab tugevus midagi, mis toimib lapse igapäevaelus hästi. Kui räägime lapse päevast, loeme vastust „ma usun, et see läheb normaalselt“ tugevuseks. Tugevuste alla lähevad ka olukorrad, mis suurendavad rõõmu ja naudingut. **Tugevustele keskendumine on oluline kõigile, kuid veelgi enam neile, kes seisavad silmitsi katsumustega. Sellistel juhtudel annavad tugevused ning nende edendamine tunnistust vastupidavusest.**
2. **Haavatavus:** RL lähenemises tähistab haavatavus olukorda, mis on probleemne või võib probleeme põhjustada, kui midagi ette ei võeta. Haavatavused tekivad sageli siis, kui muutus lapse keskkonnas puudutab lapse elu eriti tundlikku valdkonda.

Näide 1. Keevalise meelelaadiga lapses võib rahutu klassiruum tekitada käitumis- ja õpiraskusi, mis võivad põhjustada ärritumist ka kodus. Kui laps on arglik ning kodune keskkond on lapsevanema(te) depressiooni tõttu isoleeritud, võib see lapse lastehoius/koolis veelgi tagasihoidlikumaks muuta. **Niisugused olukorrad on haavatavused.** Oluline on haavatavused tuvastada ning neid nii kodu kui ka lastehoiu/kooli igapäevaelus arvesse võtta (vt RL tegevusplaani), et võimalikke probleeme ennetada.

3. **Tugevused ja haavatavused ei ole omased lapsele endale.** Need tulenevad lapse ja keskkonna vastastikusest mõjust. Laste temperament ja käitumine erinevad ning lapsed ei tekita probleeme tahtlikult. Sellegipoolest võib keevaline iseloom põhjustada raskusi, kui keskkond seda soodustab. **Tavaliselt näitab haavatavus seda, et lapse ja keskkonna sobivuses on probleem.** Seetõttu on oluline mõista, et haavatavus ei tähenda probleemi lapses endas ning et ka täiskasvanutel võib olukorrale mõju olla.

Näide 2. Tundlik ja häbelik laps võib muutuda või on juba muutunud isoleerituks ja üksildaseks, kui lasterühm on väga aktiivne ja seltsiv. Selles keskkonnas on tema häbelikkus haavatavus ning on sellisena ka kirja pandud. Eesmärk on tõsta täiskasvanute teadlikkust: **laps ja klass vajavad lisatuge ja -tähelepanu, et häbelik laps leiaks oma koha klassis/rühmas ning et klass/rühm õpiks kaasama last, kes teistest erineb.** Kuidas seda teha, lepitakse kokku tegevusplaanis. Mõnes muus keskkonnas võib häbelikkus olla ka tugevus.

EU4Health

Projekti number: 101101249

Kaasrahastatud Euroopa Liidu poolt

Rahastatud Euroopa Liidu poolt programmi EU4Health (EU4H) raames – toetuslepingu nr 101101249 alusel. Väljendatud seisukohad ja arvamused on siiski ainult autori(te) omad ega pruugi kajastada Euroopa Liidu ega Euroopa Tervise ja Digitaalse Täitevasutuse (HADEA) seisukohti. Euroopa Liit ega toetust andev asutus ei vastuta nende eest.